

Mijn laatste bericht als voorzitter van de PvdA*

FELIX ROTTENBERG

Oud voorzitter van de Partij van de Arbeid

Ik wil graag beginnen met een familiegeschiedenis. Het gaat over de familie Lopes Dias. Het brengt ons terug naar het einde van de vorige eeuw, naar de Vrolikstraat in Amsterdam, achter het Weesperplein, aan de rand van de oude jodenbuurt. Een buurt met een uitgesproken politiek

karakter. Het was het bekende kiesdistrict III van de SDAP, dat Troelstra begin 1900 naar de Tweede Kamer afvaardigde. Vader Lopes Dias was een bekwaam diamantbewerker, zeer belesen, een liefhebber van de rijkkunst en bovenal, zoals zoveel van zijn collega's, behept met een eeuwige dorst, waardoor moeder Lea Cohen de Lara met een grote vindingrijkheid oplossingen creëerde om het gezin op de been te houden. De oudste zoon David, om wie het in dit verhaal gaat, verzorgde met zijn zus Rebecca de opvoeding van de andere vier kinderen toen de geliefde moeder Lea na een lange lijdensweg aan tuberculose stierf. Vader verliet het huis, dronken van verdriet en kwam nimmer terug.

David Lopes Dias wist wat hij wilde worden: schoolmeester. Dat was zijn ideaal. Ook zijn eigen meester van de school in de Lepelstraat vond dat een uitstekende gedachte. Maar de Portugees-Israëlitische gemeente die de opvoeding van David bekostigde, besliste anders. Want een jongen uit de werkende stand moest een handwerk leren, anders kreeg hij 't maar te hoog in het hoofd. Zo kwam de tengere David in de schoenmakerij terecht. Spoedig raakte hij ook met TBC besmet. Een ziektebed van jaren, maar hij zette door, verhuisde op advies van zijn dokter De Bloeme naar Hilversum, om buiten te gaan wonen en een rustig leven te leiden.

Daar kwam natuurlijk weinig van terecht. David Lopes Dias begon een ander ambacht, omdat de lijm van de schoenmakerij veel te schadelijk was voor zijn longen. Hij nam het vak op dat zijn over-over-grootmoeder uit Friesland destijds uitoefen-

de: krammer van porselein. Met hulp van zijn vrouw wierf hij klanten en hield thuis een bloeiende werkplaats. Beïnvloed en gestimuleerd door Henri Polak, werd hij zeer actief in de SDAP, voorzitter van de afdeling Hilversum, raadslid en vanaf 1928 wethouder Gemeentewerken,

als eenling namens de SDAP in een uiterst conservatief college. Lopes Dias was een uitgesproken SDAP-activist, een opvallende spreker op de landelijke congressen van de SDAP. Hij had een hoge zangerige stem, was geestig en scherpzinnig. Hij vreesde voor het afglijden, het verburgelijken van de SDAP. Als zovelen werd hij getart door het noodlot van de opkomst van het fascisme.

Afgelopen maandag dwaalde ik uren door het schitterende archief van het IISG. Ik zat in de leeszaal met uitzicht op de haven en nieuwe woningbouw. Een medewerker bracht me een oude dikke map dichtgeknoopt met linten, het archief van de SDAP-Hilversum. Ik bladerde door het gebonden schrift dat ik er in aantrof. Met ingehouden adem las ik in het logboek van de toenmalige afdelingssecretaris. Pagina na pagina zie je langzaam de oorlog naderen. Lopes Dias wordt aangehaald, de vulpen van de secretaris haalt uit, ik lees: 'Pg. Lopes spreekt de leden moed in.' Het is zomer 1939. Ruim een jaar later is het al mis. Er is geen moment van twijfel bij de wethouder. Moedig en duidelijk treedt Lopes Dias af als blijkt dat de nieuwe burgemeester een zetbaas van de NSB is. Niet veel later wordt David Lopes Dias aangegeven door een gefrustreerde ambtenaar. Zogenaamd wegens *Schutzhaft* wordt hij door de politie meegenomen. Hij sterft in het beruchte concentratiekamp Mauthausen op 10 juni 1942. Zoals dat in het Duitse jargon heet: tegen het prikkeldraad aangelopen.

Deze geschiedenis reikt de thema's aan, waarover ik een aantal dingen wil zeggen. Vanzelf-

sprekend over de tradities en idealen, het toeval en de weerbarstige gang der emancipatie, over de klasstrijd, het noodlot, oorlog, het oude en het nieuwe fascisme. Dus over Europa, over vuile handen, over toekomst, ideologie en dromen. Over de noodzaak van politiek, ongeacht de positie die je wel of niet bekleedt, maar altijd weer bepaald door verhalen, inzichten en verbijsterende ervaringen.

Het verraad van de Balkan

In januari 1973 kwam Kissinger, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, in Parijs tot een akkoord over vrede in Vietnam. Ik was net actief in de FJG geworden en we werden overrompeld door het nieuws, omdat we juist van plan waren een non-stop demonstratie voor het Amerikaanse consulaat te houden. Hoogste tijd om dan maar ook in de PvdA actief te worden.

Ik moest hieraan denken, toen ik vorige week in één keer ongenadig met het geweld van de oorlog in Bosnië werd geconfronteerd. Ik zag in Rotterdam een Servische film *Pretty Villages, Pretty Flame*, over de slag om de zogenaamde Vredestunnel. Het was een verschrikkelijke film: de Eerste Wereldoorlog maar dan in 1993. Hoe een Servische Bosniër en zijn boezemvriendje van school, een Moslim-jongen, twintig jaar later oog in oog met elkaar komen te staan, als een koe even daarvoor de tunnel in is gelopen, hun klasselerares volgehangen met granaten zichzelf opblaast en de schoolvriendjes uiteindelijk op elkaar gaan schieten. Zo is het werkelijk gegaan.

Ik heb me er gedurende al die jaren voornamelijk aan onttrokken. We belegden twee bijeenkomsten; op een zondag in Ede, een soort familiedag was dat en de zaal kwam amper vol. Dankzij een door de Deventerse raadsfractie gecharterde bus, leek het er nog op dat er belangstelling was. Maar zoals een aardige PvdA-veteraan uit het Oosten van het land met droeve stem tegen me zei: 'De oorlog in Joegoslavië leeft niet zo op dit moment bij het kader, dat is overbezet met andere zaken'. Dat kon ik billijken, voor velen, inclusief mezelf, was de oorlog in Joegoslavië een oorlog die zich niet in Europa afspeelde.

De oorlog kwam pas dichterbij toen *Dutchbat* uit de enclave Srebrenica werd weggeslagen. Ik zag dat met mijn kinderen op televisie in een warme

zomerweek op een huisjespark in Lauwersoog, terwijl we genoten van een vorstelijke maaltijd. We zagen terloops hoe de Nederlandse militairen met muziek van *Queen* – *We are the champions* – werden binnen gehaald. Een paar dagen later, bleek het allemaal anders te zijn gelopen. Ik zie nog voor me, hoe de diplomaat-politicus De Hoop Scheffer verontwaardigd probeerde Jan Pronk onderuit te halen, omdat die het gedurfd had over genocide te spreken.

Ik geneer me voor deze episode, toen we de andere kant op keken, voor het spelen van een spelletje politiek, hier en daar bezorgdheid uitend, en ondertussen voornamelijk geïnteresseerd bleven op louter nationale kwesties, terwijl nog geen 1500 kilometer van huis, de chaos en de wilde beesten toesloegen. Waarom speelt de Tweede Wereldoorlog in ons bewustzijn zo'n dominante rol, maar laten we nieuwe oorlogen daarin nauwelijks meer toe? Ik weet het niet. Ik weet wel dat wij ons graag bezighouden met de bunker en de besmette handen van Voorhoeve en nauwelijks met het graf van Srebrenica. Ik heb me geërgerd aan de aanvallen op Voorhoeve, ook uit onze kring, want een PvdA-minister had ongetwijfeld op dezelfde positie door internationale instanties naar de marge verdreven, met dezelfde onmacht en onwetendheid te kampen gehad. Een minister die aftreedt vanwege een schoon blazen is typerend voor rituele politiek. Want vervolgens wordt met een opgeschoond geweten overgegaan tot de orde van de dag.

Het drama van Serajevo heeft ons onderbewustzijn geraakt, meer niet. De Utopie Europa heeft het hier verloren van de passievolle *Realpolitiker* en niet zo'n klein beetje ook. Ed van Thijn zag de vorige zomer ter plekke waartoe het verraad van de Balkan heeft geleid. Zijn scherp geformuleerde afkeer van de Europese politiek was mij uit het hart gegrepen. Wie bezig is een Europese Unie te bouwen, vol hartstocht pleit voor transnationale politiek, kan niet om dit falen van Europa heen. Want het blijft een bizar feit, dat Clinton nodig was om een doorbraak te forceren. Mitterrand bezocht in 1994 razendsnel het getergde Serajevo. Hij sprak poëtische woorden. Indrukwekkend was het afscheid van deze socialistische doch bovenal aristocratische keizer, toen hij in het Europees Parlement namens zijn generatie, nog eenmaal uiteenzette dat Europa

* Tekst van de toespraak die Felix Rottenberg uitsprak bij zijn afscheid als voorzitter op het PvdA-congres, 15 februari 1997 in Den Haag.

het symbool is voor vrede en vereniging. Maar hoe verder na de rampspoed van de Balkan als vijftig jaar na de Tweede Wereldoorlog het vredesideaal Europa door deze kwestie is ontglipt?

Mars door de Europese instituties

Europa is een heel belangrijke kwestie aan het worden. Chaos dreigt, niets is zeker. Het formele debat, voortgestuwd door de economische belangen, domineert de bovengrondse gesprekken. Maar daaronder, half illegaal, sluimert een fascinerende stroom aan stellingen, anders gekleurde analyses, soms doorgeschoten en haaksiggende ideeën over de toekomst.

Ook in de PvdA woeden er globaal twee discussies. Die lopen langs elkaar, alsof er volstrekt andere talen worden gesproken. Wie kennis neemt van het rapport-Van Traa, een exponent van de bovengrondse benadering die de PvdA tot nu nog behoorlijk in de greep houdt, en vervolgens getraakteerd wordt op de scherpe waarnemingen van de in dit soort zaken altijd weer verrassend radicale Arie van der Zwan, kan het spoor volledig bijster raken. Vooral omdat de utopie van Europa op drift is geraakt. Het kan onttaarden in een hoogst geavanceerde technocratische operatie, een verbluffend ingewikkeld radarwerk, dat een select gezelschap van Europese regeringsleiders nog net kan beheersen. Maar let op, het ontbreken van een breed gedragen cultureel fundament, de vervreemding die het daardoor oproept, de toenemende afkeer die het teweegbrengt bij denkers, doeners en talloze burgers, zou de PvdA in opperste staat van alarm moeten brengen. Dat is onvoldoende het geval.

Ik spreek overigens ook mezelf aan. Wij zijn de afgelopen jaren met een grote boog om Europa heen gelopen. Nu het tij voor de PvdA gunstiger lijkt, dient naar mijn overtuiging de strijd tegen een zich langzaam loswoelende, heftige anti-Europa golf met een groot empathisch talent aangeboden te worden. Aanzwellende Eurosceptis kan alleen weersproken worden door een lange en heftige mars door de Europese instituties. Analoog aan de kiesrechtbeweging van het begin van deze eeuw, hier in Holland, zou deze tot een ongekend radicaal politieke actie voor Europese democratie uit moeten kunnen groeien, die zich rekenschap geeft van de oude democratische tradities en verworvenheden, de lokale en regionale culturen, die diep geworteld zijn en nimmer verdrongen kunnen worden, omdat zij nauw verweven zijn met de nationale identiteit.

De transnationale gemeenschap is natuurlijk wel een onmiskenbare noodzaak. Alleen al als een bescheiden antwoord op de internationale kapitaalstromen en machtsvorming. In heel Europa staan de politieke partijen onder druk, zekerheden zijn er nauwelijks. Electorale revoluties, zoals Nederland die in 1994 ondervond, zijn aan de orde van de dag. Het is in dat verband een verbijsterende ervaring mee te mogen maken, dat een poging tot transnationale partijvorming, de PES, een marginaal verschijnsel is, geleid door regeringsleiders – en passant – in weekendkleding als ze toch bij elkaar zijn. De PES is werkelijk een onding, verkeerd geconstrueerd en wordt als een weeskind opgevoed. Het heeft geen mobiliserend programma en geen enkele relevante functie. Lachend kijken de agenten van het internationaal grootkapitaal toe op dit ontstellende geklungel en zetten hun hoge hoeden er bij op, terwijl er een wereld te winnen is. Ik hoop dat de leiding van de PvdA de vrijheid neemt om, net zoals in de jaren tachtig met de anti-kernwapenstrijd, tot bezinning, actie en politisering inzake Europa te komen.

Het gaat hier om een project met nog veel grotere omvang en urgentie dan de vernieuwingsnoodzaak van de PvdA. Wij zijn aan de internationale dimensie tot onzer spijt niet toegekomen; het leeft nog lang niet sterk genoeg en daarom breng ik het hier nu tot vervelens toe onder uw aandacht. Dit is een dringende kwestie!

Want het echech van Joegoslavië vraagt om verantwoording. Welke lessen trekken we uit de zomer van 1995? Het Europees Parlement moet het voorbeeld geven in een zelfreinigings-interventie. Stop met de suggestie dat een almaar uitdijend *fake*-Parlement de ondoorzichtige Europese machten toch kan controleren. Vorm het Parlement om tot een instituut met een hoog moreel gezag, waardoor het een hoofdrol kan spelen in de mars door de Europese instituties. Maak het tot een controlerende en effectieve organisatie. Niet groter dan de Amerikaanse senaat, met evenveel afgevaardigden voor alle lidstaten. En tot slot, maak de PES tot leider van hoogst gewenst politiek onderzoek naar uitdagende en bedreigende ontwikkelingen die de toekomst van de sociale economie en de cultuur in Europa bepalen. Sticht een opzwepend centrum, dat in de geest van Monnet en Mansholt, de afzonderlijke sociaal-democratische partijen confronteert met gedachten en ideeën van aanstormende jonge en oude denkers en onderzoekers, die zonder formele beperkingen en plichtplegingen, ongetwij-

feld voor zeer noodzakelijke ontregeling en nieuwe continuïteit in de Europese sociaal-democratie kunnen zorgen.

Een mammoetoperatie voor stedenbouw, cultuur en onderwijs

Ik wil u nog een geschiedenis vertellen. Het is het verhaal van de familie Velthuis, dat vertelt hoe emancipatie en politieke strijd de levensloop van een Amsterdams jongetje kleuren, Wim Velthuis. Zijn overgrootvader was zandschipper in Kampen. De liefde bracht hem halverwege de vorige eeuw naar Amsterdam. Hij werd pannelapper in Kattenburg, een arme wijk rond de oostelijke haven, katholiek en toen zeer oranjegezind. De zoon van de pannelapper, de opa van Wim, ging op zijn tiende jaar werken bij bierbrouwerij Vollenhoven aan de overkant op de Hoogte Kadijk. Hij werd er kuiper en leerde er bier drinken, de hele dag door. De vader van Wim Velthuis, uit een gezin van acht, werd op de lagere school aangespoord snel te gaan werken, ook al was dat verboden vanwege de Kinderwet, maar er was geen geld om te leren. Stiekum werd hij knecht bij de haringsstal achter de Molen. Door een wondertje raakte Pa Velthuis verzeild in de grafische industrie. Een rood bastion waar de bond van het begin af aan zeer actief was. Pa Velthuis werd winkelagent van de bond in het bedrijf en verhuisde met zijn gezin van Kattenburg naar een betere volksbuurt met ruimere woningen, naar de Kinkerstraat in Amsterdam-West. Vader Velthuis preste zijn zoon Wim een grafische opleiding te volgen, de kans te grijpen op jonge leeftijd een echt vak te leren. Ondertussen stond de volgende verhuizing voor de deur, typerend voor de volkshuisvestingsontwikkeling van Amsterdam.

In het huis van de familie Velthuis kwam in 1961, nog niet zo lang geleden, de zuiveraar van de katholieke woningbouwvereniging aan de deur. Die loert vervolgens in de linnenkast, inspekteert het sanitair en zegt dat familie naar Osdorp kan komen, maar dat zij als rooie familie niet aanvaardbaar zijn als lid van de katholieke woningbouwvereniging.

Vorige week troonde Wim Velthuis me mee naar de Hertingestraat 26 in Osdorp. Het regende natuurlijk in die straat. Velthuis stapte vastberaden voort, nee schreeft voort zoals dat een krachtige wethouder betaamt, zoals zovelen van zijn volkshuisvestingcollega's van de PvdA, die ik de afgelo-

pen jaren altijd graag opzocht op de plekken waar het nog moet gebeuren. Velthuis is een ijzersterk boegbeeld, slim en inventief.

Osdorp kan door haar strategische plek in de stad op aantrekkelijke wijze 'verdichten' en met hulp van de rijke centrale stad fors investeren de komende jaren. Ik was ook vaak in andere steden als Hoogeveen of Arnhem waar er gewoekerd moet worden met geld. Stadsvernieuwing dreigt te stollen, terwijl dat een oneindig proces is. Als we de geschiedenis van de volkshuisvesting nog eens nader bekijken, komen er andere fragmenten boven. Herkenbaar voor vele andere steden in Nederland. Toen bijvoorbeeld eind jaren zestig, onder een tierend economisch getij, wijken verpauperden, sloop en kaalslag geprefereerd werd. De Jordaan in Amsterdam had weggevaagd kunnen worden, geen particulier investeerder toonde toen interesse voor stadsvernieuwing. Dankzij het 'bouwen voor de buurt' van pioniers als Jan van der Ploeg en Jan Schaefer, raakten de marktpartijen later wel geïnteresseerd, toen verdiend kon worden aan gemengd bouwen en nieuwe voorzieningen die de gerenoveerde wijken naar zich toe trokken.

Inmiddels waren we ver in de jaren tachtig, de feiten zijn bekend; de crisis in de wereldeconomie gaf het liberalisme een enorme impuls. De volkshuisvesting werd doordeesemd door marktwerking en privatisering. Een zeer kwetsbare periode brak aan. Door een complexe samenloop was in Nederland de PvdA niet in staat om adequaat te reageren. De ideologische weerbaarheid was gering, het ontbrak aan een vernuftige strategie, aan opvallende kennis van zaken en toepasbare ontwerpen voor de toekomst, opdat de Publieke Voorzieningen niet ten prooi hoefden te vallen aan kwaliteitsondermijnende bezuinigingen. Coos Huysen, een eenzame en dappere zeventiger-jaren-doorbraaksocialist, heeft onlangs in *Socialisme & Democratie*, een uitgesproken helder bericht uit de praktijk opgeschreven. Huysen is al jaren een gedreven Schoolleider van een grote scholengemeenschap. Ik zocht hem een paar jaar geleden op in zijn werkkamer met de deur wagenwijd open en steeds weer binnenstormende leerlingen. Zijn waarschuwing is een politieke en een alarmerende en ik deel deze volledig. Namelijk dat het utiliteitsdenken doorslaat, dat de filosofie van het marktdenken te dicht op de huid van het onderwijs is gekropen, dat ondanks alle goede intenties, de cruciale cultuur-dragende rol van het onderwijs groot gevaar aan het lopen is.

Alle mooie dromen over 'Leerhuizen' ten spijt: loop door de modale buurten in de steden, bekijk de gebouwen, speel even de rol van de 'onderwijs-zuiveraar' en concludeer onmiddellijk dat stedenbouw, cultuur en onderwijs het hart dienen te zijn van een mammoetoperatie, een jarenlange inhaal-slag, als onderdeel van de infrastructurele opwaardering van Nederland. Het onderwijs is inmiddels ontdekt als interessant agendapuntje, ook door minister Wijers. Het wordt de softe kant van de infrastructuur genoemd. Maar het onderwijs is niet alleen gediend met computers en de opwaardering van kennis, alhoewel dat een hoge prioriteit heeft. Het is meer! Ik vind dat een schoolgebouw een stimulerend middelpunt moet zijn. Een buurtplein waar sport, spel, leren, zorg en ontspanning elkaar kruisen. Een gebouw dat dag en nacht leeft en gebruikt wordt is dan een harde voorziening, die in goede en slechte tijden met accuratesse en alertheid onderhouden dient te worden, opdat de nazaten van talloze families als de Velthuisens, altijd terug kunnen verwijzen naar hun schooltijd, zodat zij niet meer afhankelijk van het toeval zijn.

De waan van de macht

De vraag of de PvdA een nieuwe ideologische leidraad nodig heeft is een retorische. Ambities en Pretenties vragen om een permanente onderbouwing. Zeker omdat de PvdA dagelijks beslissingen moet nemen in een nuttige, maar tegelijkertijd gecompliceerde samenwerking met geheel andere ideologische geestesrichtingen. De zwakte van de PvdA, haar ultieme kwetsbaarheid, was dat zij geheel onvoorbereid in 1989 ging regeren. Dat had alles te maken met de manier waarop verkend en vooruitgekeken werd. De verwijten zijn door en door bekend. Confrontaties met ongemakkelijke feiten werden uit de weg gegaan. Dus van eminent belang is hoe de komende jaren de idee- en programontwikkeling gestalte krijgt. Ik ben met velen gecharmeerd door het traktaat van Karin Adelmund over de toekomst van sociale zekerheid.

Voor het eerst sinds jaren voeren wij weer een open gesprek over mogelijkheden en wensen, maar ook over beperkingen en realiteiten. De kunst van het-vuile-handen-maken vereist openhartige feiten en uitwisseling van visie, liefst in een sfeer van maximale openbaarheid. Als het mentale klimaat in de PvdA zich in gunstige zin blijft ontwikkelen zijn er geweldige kansen. Als de leiding van de partij kans ziet met regelmaat denkers binnen en buiten

de PvdA inzicht te geven in de dilemma's die beurtelings zinding en wanhoop veroorzaken, als er enige structuur en openheid komt in het denken en ontwerpen van de toekomst, als het strategisch vernuft van de PvdA zich kenmerkt door een verre blik vooruit en tevens een groot gevoel voor kleine stappen, als nierproeverij daarbij op de achtergrond blijft, en richtingensrijd een uiting is van gewenste pluriformiteit en niet van machts- en klieksvorming ten bate van de eigen carrière of cynisch polemisme, dan kan het ideologie- en programmadebat van grote betekenis worden, omdat de PvdA floreert als het ideëngoed bloeit. Zo ver is het nog niet, we zijn uit een crisis, maar laat u zich niet verleden door de waan van de macht en door het idee dat het goed gaat, omdat een gunstige economie en peilingen hand in hand gaan. Alertheid, het stimuleren van tegendraadsheid en een richtinggevend zoektocht naar sociaal-democratische politiek van de toekomst moet allesoverheersend zijn.

Ik ben daar allerminst somber over. Ik hoop dat men niet terugvalt in de automatismen die een machtsorganisatie altijd weer bedreigen.

Oude-klerken-methoden

Een van de belangrijkste opdrachten voor de moderne sociaal-democratie in zo'n permanent denken ontwerpproces is het 'fileren' van de bureaucratie. Ik zeg 'fileren', omdat het mij niet te doen is om een aanval met de botte bijl op alles wat ambtenaar is. Ik wil geenszins de suggestie wekken dat minder overheid en minder ambtelijke diensten per definitie zullen leiden tot een menselijker maatschappij. Integendeel, dat soort vulgair-liberale opvattingen leiden over het algemeen juist tot willekeur en verloedering in het overheidsapparaat. Het gaat mij om de bereidheid om de overheid kritisch door te lichten, omdat in heel veel gevallen ons huidige bureaucratische model volstrekt niet meer opgewassen is tegen de eigenlijke taken. De sociale complexiteit van de samenleving, de gelaagdheid van onderlinge afhankelijkheden, de individualisering van de burger die tegelijkertijd een soort collectief markt-object is, heeft vaak geleid tot ondoordringbare sociale bastions. Dat is de realiteit. Maar de bureaucratie beseft dat nog niet. En dat onvermogen strekt zich te vaak uit tot het politieke systeem, tot gemeenteraden, tot bijna permanent vergaderende commissies van bijstand, waardoor ook in de lokale democratie het zicht afneemt en het politieke initiatief eerder uitzondering is dan regel.

Er worden nog teveel oude-klerken-methodes in Nederland gehanteerd. Dat alles wordt thans voorzien van loze leuzen over de burger als 'klant', de overheid als 'produkt' en de dienstverlening als 'kwaliteit'. Het is van groot belang dat wij veel consequenter nadenken over de rol en de taken van de bureaucratie. Want een hyper-complexe maatschappij heeft een bureaucratie nodig die pluriform is, een bureaucratie waarin de bureaucraten niet alleen maar angstig proberen precedenten te vermijden om voor de rechtstaat de schijn van gelijkheid te behouden, maar waar de bureaucraten uitvoerders en medearchitecten van de politieke bestuurders durven te zijn.

Net als grote ondernemingen verkeren we midden in een zoektocht naar uitvoeringsmodellen die humaan zijn en die tegenwicht bieden aan de neiging alles uit te besteden en te privatiseren. Maar juist in een samenleving als de onze is een goede bureaucratie de hoeder van het algemeen belang. Dat klinkt ouderwets, maar het gaat in die betekenis om bescherming, rechtmatigheid en rechtvaardigheid.

De David Lopes Dias-prijs

Congres, vrienden van de PvdA. Ik rond mijn betoog af. Ik dank u allen, activisten, raadsleden, wethouders, afdelingsbestuurders, voor uw steun

en tegenspraak de afgelopen jaren. Ik vond het een eer voorzitter van de PvdA te zijn. We begonnen, schreef ik al eerder, aan een ongewis avontuur. Er is geen enkele aanleiding om zelfgenoegzaam te ronken over doorbraken en resultaten. De burgers, de kiezers, de activisten en sympathisanten zullen op enigerlei wijze laten merken of de sporen die we getrokken hebben fundamenteel waren voor de bevrijding van de PvdA uit een benarde en verstikkende positie. Ik heb geweldige jaren met u en velen buiten de partij beleefd.

Als laatste eigenzinnige daad stel ik daarom – als een afscheidsgeste – een prijs in ter ere van David Lopes Dias, wethouder en activist voor de SDAP, een boegbeeld voor hedendaagse volksvertegenwoordigers, voor activisten en andere politiek geëngageerden die, beïnvloed door de politieke strijd voor humaniteit en egaliteit, de toekomst willen beïnvloeden.

Deze prijs van f 50.000,- is tot stand gekomen door vele bijdragen, en zal elke twee jaar worden uitgereikt aan iemand, een wethouder, een raadslid, een afdelingssecretaris of een Europees parlements lid, die de praktijk van de volksvertegenwoordiger op scherp zet. Aan Emmy Lopes Dias, een van de pioniers van Nieuw Links, wil ik als eerste het symbool van de prijs, een portret van Lopes Dias, overhandigen.